

מסכת נדרים דף י.

- ואיבעית אימא אפילו תימא ר' יהודה...

לעולם משנתנו רבי יהודה, ונדבה שייך לכשרין, ולכן יש נדבי כשרים בנוזר ובקרבן,	
וכי קאמר רבי יהודה טוב מזה ומזה נודר ומשלם, בנדבה, אבל לא בנדר, ור' יהודה דריש להו לקראי כר' מאיר, דטוב מזה ומזה שאינו נודר כל עיקר, מיהו בהא פליג עליה דר"מ, דלר"מ קרא דנקט נודר והוא הדין לנודב, ולדידיה דוקא נודר, אבל נודב טוב מזה ומזה	
קושית הגמרא - והא קתני טוב מזה ומזה נודר ומקיים, דמשמע דר"מ סבר כשרים עושין נדרים?	תירוץ הגמרא - הגירסא נכונה היא מזה ומזה נודב ומקיים, דכשרים עושין נדבות ולא נדרים

- סיכום

מאן תנא דמשנתנו		אפילו תימא ר' מאיר... (דף ט:)		איבעית אימא אפילו תימא ר' יהודה... (דף י.)
דשאני ליה בין נדר לנדבה?		נדר	נדבה	נדר
רבי מאיר	טוב מזה ומזה שאינו נודר כל עיקר	טוב מזה ומזה נודב ומקיים	טוב מזה ומזה שאינו נודר כל עיקר	וה"ה טוב מזה ומזה שאינו נודב כל עיקר
רבי יהודה	טוב מזה ומזה נודר ומשלם	וה"ה טוב מזה ומזה נודב ומקיים	טוב מזה ומזה שאינו נודר כל עיקר	טוב מזה ומזה נודב ומקיים

- מאי שנא...

מאי שנא נודר דלא, דלמא אתי בה לידי תקלה,
נדבה נמי לא, דלמא אתי בה לידי תקלה, דאע"ג דאמר הרי זו, דלמא פשע ומאחר להביא יותר משלש רגלים?
תירוץ הגמרא - רבי יהודה לטעמיה דאמר אדם מביא כבשתו לעזרה ומקדישה, וסומך עליה ושוחטה **
** (כתבו התוס' ה"מ לשנויי כדלעיל, אלא ניחא ליה לאתויי כר' יהודה גופיה, וכן בסמוך גבי נזירות מיתני מר' יהודה חסידים הראשונים וכו' מהאי טעמא, אע"ג דהוה מצי לשנויי כדלעיל)

מסכת נדרים דף י.

• תינח נדבה דקרבנות...

קושית הגמרא - הניחא נדבה דקרבנות בפתח העזרה,	
נדבה דנזירות מאי איכא למימר, האיך כשרים מתנדבין נזירות, והא אית לה למיחש דלמא אתי לידי תקלה?	
תירוץ הגמרא - ר' יהודה לטעמיה, דאמר דכשרין מתאווין להביא קרבנות של חובה, ומתוך כך הן נודרין בנזיר, וכיון שהיתה כוונתו כל כך רצויה, ליכא למיחש לבא לידי תקלה,	
ר' דתניא, ר' יהודה אומר, חסידים הראשונים היו מתאווין להביא קרבן חטאת, לפי שאין הקב"ה מביא תקלה על ידיהם, מה היו עושין, עומדין ומתנדבין נזירות למקום כדי שיתחייב קרבן חטאת למקום,	ר' שמעון אומר, לא נדרו בנזיר, אלא הרוצה להביא עולה, מתנדב ומביא, הרוצה להביא שלמים, מתנדב ומביא, הרוצה להביא תודה וארבעה מיני לחמה **, מתנדב ומביא, אבל בנזירות לא התנדבו כדי שלא יקראו חוטאין, שנאמר "וכפר עליו מאשר חטא על הנפש"
** חמץ וג' מינים של מצה, חלות, רקיקין, רבוכין	

• אמר אביי...

שמעון הצדיק, ורבי שמעון, ור' אלעזר הקפר, כולן שיטה אחת הן, דנזיר חוטא,	
מיהו לא אמרו ממש דבר אחד, דלשמעון הצדיק, דוקא נזיר טמא הוא שנקרא חוטא, ולא משום דמצער עצמו, אלא משום דמתחרט, ואילו לר' שמעון ולר' אלעזר הקפר, אפילו נזיר טהור נקרא חוטא, מיהו כולן שוין, דאיכא חטא בנזירות	
שמעון הצדיק (דף ט: ורבי שמעון (דף י.), הא דאמרן,	
ר' אלעזר הקפר ברבי, דתניא, ר' אלעזר הקפר ברבי אומר, "וכפר עליו מאשר חטא על הנפש", וכי באיזה נפש חטאה זה, ** אלא שציער עצמו מן היין,	
והלא דברים ק"ו, ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין, נקרא חוטא, המצער עצמו מכל דבר, על אחת כמה וכמה, מכאן כל היושב בתענית נקרא חוטא	
קושית הגמרא	תירוץ
בשלמא לשמעון הצדיק דאיהו קאמר דוקא נזיר טמא נקרא חוטא, משום הכי כתיב חוטא בטמא נפש, אלא לר' שמעון ור' אלעזר הקפר ברבי, אמאי כתוב חטא בנזיר טמא ולא בסתם נזיר?	הטעם שהפסוק נכתב לענין נזיר טמא, משום דשנה בחטא הוא, משום שנזיר טמא עשה שני חטאים, ציער את עצמו בפרשה מן היין, וגם נטמא, אבל בודאי גם נזיר שלא נטמא נקרא "חוטא"
** מיתורא ד"על הנפש" קא דריש, דאי מחטא טומאה בלחוד קאמר, הוה ליה למיכתב "מאשר חטא" ותו לא, על הנפש למה לי	

מסכת נדרים דף י.

• משנה

משנתנו בא לפרש המשנה דף ב., מה הם הכינויים של נדר, חרם, נזיר, ושבועה

האומר לחבירו,

קונם, קונח, קונס,	חרק, חרך, חרף,	נזיק, נזיח, פיזח,	שבועה, שקוקה, נודר במוהי **
שדבר זה אסור עלי כקונם...	שנכסים אלו עלי חרק...	שאומר הריני נזיק...	שאומר שבועה...
הרי אלו כינויים לקרבן	הרי אלו כינויים לחרם	הרי אלו כינויים לנזירות	הרי אלו כינויים לשבועה
וכאומר דבר זה אסור עלי כקרבן,	וכאומר דבר זה אסור עלי חרם,	וכאומר הריני נזיר,	וכאומר שבועה שלא אוכל,
ונדרו נדר	והם אסורים עליו **	ונעשה נזיר	דהוי שבועה

** הר"ן בדף ב. מפרש כל כינויי חרמים כחרמים, כלומר שהאומר נכסים אלו עליו חרק חרף, הרי אלו כאילו אמר נכסים אלו עליו חרם,

והם אסורים עליו, שכתב הר"ן דף ב. שחרם במסכת נדרים היינו נדרי איסור, וכן פירש המפרש כאן דף י. דאומר כבר זה עליך חרק, ולכאורה כן פירש הר"ן דף י. דלא מיירי בבדק הבית ממש או בחרם לכהנים, אלא שאסור כבדק הבית,

ופירש הר"ן שבגליל אסור אפילו בסתם שאמר כחרם, דסתם חרם בגליל היינו בדק הבית, ולכן כשאמר כחרם, חל הנדר ואסור, אבל ביהודה שהיו שם הרבה כהנים, וסתם חרם כוונתו לכהנים, דוקא במפרש חרם של בדק הבית,

(חרמי גבוה לבדק הבית ומועלין בהם ויש להם פדייה, חרמי כהנים אין להם פדייה, אלא ניתנין לכהנים, ועד שלא באו לידי כהנים, מועלין בהם, ומשבאו ליד הכהן, הרי הן כחולין לכל דבריהם)

*** נדר במוהי הוי כינוי ל"שבועה של משה", שאם אמר כן, הוי שבועה, וכמו הכינויים של שבועה ושקוקה

מסכת נדרים דף י

• אתמר, כינויין...

כינויין,	
ר' יוחנן	לשון אומות הן, דקרו קרבן בהני לישני
ריש לקיש	לשון שבדו להם חכמים (שחדשו מלבם) להיות נודרים בו, וכן הוא אומר "בחדש אשר בדא מלבו (שהיה מחדש)"
הגמרא מבארת לדעת ריש לקיש, מדוע חידשו חכמים את הכינויין, שלא יאמר אדם "קרבן",	
והטעם שלא יאמר אדם "קרבן", משום דלמא אמר "קרבן לה",	
והטעם שלא יאמר אדם "קרבן לה", משום דלמא אמר "לה", ויפסיק ולא יסיים קרבן, ונמצא שהוא מוציא שם שמים לבטלה,	
ומשום הכי תקנו "קונס", כי היכי דלימא קונס בלחוד, דאילו אמר קרבן, יש לחשוש שגם יאמר קרבן לה' כלישנא דקרא,	
ובחרמים נמי יש לחשוש שיאמר "חרם לה", כלישנא דקרא, ודלמא אמר "לה" חרם,	
ודלמא יאמר "לה", ויפסיק ולא יסיים חרם, ונמצא שהוא מוציא שם שמים לבטלה,	
ומשום הכי תקנו "חרך", כי היכי דלימא חרך בלחוד, דכין דלאו לישנא דקרא, לא הוה אמר לה',	
ותקנת חכמים מועילה אפילו ביהודה, דאע"פ ששם אם רוצה להחרים לבדק הבית,	
חייב הוא לפרש את כוונתו, כגון שיאמר חרם לה' או חרם לבדק הבית,	
מ"מ כשיאמר "חרם", יש לחשוש שימשיך כלשון הכתוב ויאמר "לה",	
אבל כשיאמר "חרך", כיון דלאו לישנא דקרא הוא, אין חשש כל כך שיפרש "לה" אלא יאמר "לבדק הבית"	
הגמרא מביאה מקור לחשש זה מברייתא, ותניא,	
רבי שמעון אומר, מניין שלא יאמר אדם "לה' עולה", "לה' מנחה", "לה' תודה", "לה' שלמים", ת"ל "קרבן לה",	
שדלמא אמר "לה" ולא גמר לדיבור זה, דלא אמר "קרבן", וקא מפיק שם שמים לבטלה, אלא לכתחילה בעי למימר "עולה", והדר "לה",	
וק"ו, ומה זה שלא נתכוון אלא להזכיר שם שמים על הקרבן, אמרה תורה "קרבן לה", לבטלה, על אחת כמה וכמה	

• ר"ן דף ב. בענין כנויי נדרים...

ר' יוחנן - כינויין לשון נכרים הם	ריש לקיש - לשון שבדו להם חכמים להיות נודרים בו
לר' יוחנן דאמר לשון נכרים הם,	אפילו לר"ל, הנודר בכינויין, הרי הם ג"כ כנדר גמור מדאורייתא,
ודאי הנודר בכינויין, כנודר בעיקר קרבן, ונדר דאורייתא היא,	שהרי כל הלשונות אינן אלא הסכמת אומה ואומה,
שהנדרים נאמרים הם בכל לשון	ולא גרעה הסכמת חכמים מהסכמתם

מסכת נדרים דף י:

• המשך בר"ן דף ב. בענין כנויי נדרים...

ואיכא למידק - לר' יוחנן דאמר לשון נכרים הם,
מאי שנא דפריש הנך לישני דקונס קונס טפי משאר לישני, לימא הנודר בכל לשון, נדרו נדר?
תירוץ - דרבנן אשמעינן דלא מיבעי בלשונות נכרים שהם לשונות גמורים שהנודר בהם נדרו נדר, אלא אפילו לשונות שאינן גמורים כגון אלו דקונס קונס, שהיר לשון הקודש הוא, אלא שנשתבש, וסד"א שהנודר בהן לא יהא נדר כיון שאינן לשון גמור בפ"ע, קמ"ל דכיון שהנכרים מדברים בהם אע"פ שאינו מעיקר לשונם אלא משיבוש שהוא בידם, הרי הוא נדר גמור, וכ"ש שאר לשונות הנכרים הטעם דקרו להו כנויין, כלומר שהם מלשון נדר, אלא שהוא מכונה, כמו המכנה שם לחבירו

• גמרא דף י: לימא כתנאי...

כינויי כינויין	בית שמאי - אסורין	בית הלל - מותרין
לימא כתנאי, מאי לאו... **	קסבר כינויין לשון אומות הן	כינויין לשון שבדו להן חכמים
לא, דכ"ע כינויין לשון אומות הן... ***	בהני נמי משתעי אומות	בהני לא משתעי אומות
ואיבעית אימא... ****	גזרינן כינויי משום כינויין	לא גזרינן כינויי משום כינויין
** בה"א של הגמרא, לימא כתנאי, מאי לאו דבית שמאי סברי כינויין דתנן במתניתין לשון אומות הם, ומשום הכי אם כינה בלשון אחר מהני לשון אומות, חשיב נמי נדר, ואסור, ובית הלל סברי כינויין דתנן במתניתין לשון שבדו להן חכמים, ומשום הכי כינויי מותרים, דהני כינויין דבדו להן חכמים, אסורים, אבל אם כינה בלשון אחר דלא בדו להן חכמים, מותרין		
*** ואמר הגמרא, לא, דכ"ע כינויין לשון אומות הן, וב"ש סברי בהני נמי משתעי אומות, והני נמי הוו ככינויין עצמן דמתניתין, ואסירי, וב"ה סברי לא משתעי אומות הכי, ולא לשון אומות ניהו ומותרין, דאפילו משתעי הכי, ליתיה מעיקר לשון, אלא דמנייהו משתבשי בהכי, ולא ליסנא היא, וקיימא לן כר' יוחנן דאמר לשון אומות הם, וקיי"ל נמי בבית הלל דכנויי כינויין מותרין		
**** לפי האיבעית אימא, לעולם כינויי כינויין לא מהני שיחול הנדר, אלא דב"ש סברי גזרינן כינויי משום כינויין, וב"ה סברי לא גזרינן, ולפי זה בין לבית הלל ובין לבית שמאי, כינויין לשון אומות הן, וכינויי כינויין אינם נחשבים בלשון האומות, ולכן מעיקר הדין אין הנדר חל (רשב"א), ויש מפרשים שלתירוץ זה, בין לבית הלל ובין לבית שמאי, כינויין הן לשון שבדו חכמים להיות נודר בו, ולא בדו חכמים לשון כינויי כינויין, ולכן מעיקר הדין אין הנדר חל (ריטב"א בשיט"מ)]		

מסכת נדרים דף י

• היכי דמי כינויי כינויין...

כינויי...			
קרבן (נדרים)	חרם (נדרים)	נזירות	שבועות
קונם, קונח, קונס,	חרק, חרץ, חרף,	נזיק, נזית, פזית,	שבותה, שקוקה, נודר במוהי,
היכי דמי כינויי כינויין...			
מקנמא, מקנחא, מקנסנא	חרקים, חרכים, חרפים	מנזקא, מנזחא, מפזיחא **	שבובאל, שבותיאל, שקוקאל
איבעיא להו, לענין כינוי כינויין דנזירות, "מיפזחא" מאי, "מיתחזא" מאי, "מיתעזא" מאי, האם גם לשונות אלו הם בכלל כינויי כינויין, או שאין בהן ממש כלל?			
"קינמא" מאי, "קונם" קאמר, והוי נדר, או דלמא "קנמן בשם" קאמר, ואינה נדר?			
"קינה" מאי, "קינה של תרנגולין" קאמר, ואין זה נדר כלל, או דלמא לשון ד"קונם" קאמר, והרי הוא נדר			
ומסיק הגמרא "תיבעי" (תיקו)			
האומר "אשיבתא", לא אמר כלום, אע"פ שדומה קצת לשבותה (כינוי של שבועות),			
האומר "אשקיקא", לא אמר כלום, אע"פ שדומה קצת לשקוקה (כינוי של שבועות),			
האומר "קרינשא", לא אמר כלום, אע"פ שדומה קצת לקונס (כינוי של נדרים)			
** לענין כינויי כינויין דנזירות, כתוב למעלה גירסת הב"ח במנזקא ומנזחא, וגירסת הרש"ש במפזיחא (ולא מפזחא)			

• תניא...

זה דתני במשנתנו, נדר במוהי, הרי אלו כינוי לשבועה,
תניא, רשב"ג אומר, הואמר "במוהי" (במשה), לא אמר כלום,
האומר "במומתא דאמר מוהי" (בשבועה דאמר משה), הרי אלו כינויין לשבועה,
דרשב"ג בא לפרש משנתנו, דכי קתני "נדר במוהי" הוי כינוי,
לא דאמר "במוהי" בלחוד, אלא דאמר "במומתא דאמר מוהי", כלומר בשבועה שנשבע משה,
כדכתיב "ויואל משה לשבת את האיש",
ומשום הכי תנן "נדר במוהי", דאילו אמר שבועה, שקוקה, במוהי, היה משמע דאמר במוהי בלחוד,
ולכן תני "נדר במוהי", דבעינן שיוכיר נדרו של משה, דהיינו שבועה

מסכת נדרים דף י:

- ר"ן ד"ה תניא רשב"ג - ואית דגרסי...

ואית דגרסי	
במומי ובמותא, לא אמר כלום	מומי, מומתא, הרי אלו כינויין לשבועה,
והכי פירוש, דרשב"ג אתא למימר דאילו אמר בבי"ת, לא הוי כינוי לשבועה, וכי תנן "במומי" לא שיאמר כן בבי"ת, אלא בלא ב"ת,	
ולחך גירסא, הא דלא תנן "שבועה שקוקה מומי", ותנן נדר במומי, משום דשבועה ושקוקה נגזרים מהמלה שבועה, משא"כ במומי, ולפי שהן כינויים חלוקים, הפסיק ביניהם בנדר	

- סיכום

פירוש הר"ן על דברי רשב"ג בברייתא	לישנא קמא	ואית דגרסי
לא אמר כלום	מוהי	במומי או במומתא
הוי נדר	מומתא דאמר מוהי	מומי או מומתא
כתיב נדר במוהי ולא סתם מוהי...	דלא סגי במוהי לחוד	דחלוק משבועה ושקוקה שנגזרים מהמלה שבועה
אם צריך לומר במומתא דאמר מוהי	צריך	לא צריך

- משנה

האומר	
לחולין שאוכל לך, לא כשר, לא דכי, (לא) טהור, טמא, נותר, פיגול	אסור
כאימרא (כשה של קרבן, דסתם נדרים להחמיר, ועוד דמשמע כשה הידוע קאמר), כדירים (כקרבנות שבדירים), כעצים (כשני גזרי עצים שהיה עורך על גבי מערכה כדכתיב "וערך עליה הכהן עצים"), כאשים (כשלהבות של אש שעל המזבח), כמזבח, כהיכל, כירושלים (כקרבנות שבירושלים), נדר באחד מכל משמשי המזבח, אע"פ שלא הזכיר קרבן,	הרי זה נדר בקרבן, רבי יהודה אומר, האומר ירושלים, לא אמר כלום, משום דלא אמר כירושלים

מסכת נדרים דף י:

• דברי הר"ן על המשנה...

גירסת הר"ן לחולין שאוכל לך, לכשר, לדכי,

בכל המשנה מנוקדים בפתח את הלמ"ד, ומש"ה אסור, דמשתמעני לא חולין אלא כקרבן, לא כשר אלא אסור, לא דכי אלא אסור, דאשכחן הכי גבי היתר, כדאמרין העיד יוסף בן יועזר על איל קמצא שהוא דכן, וקרא נמי כתיב כל צפור טהורה, כלומר מותרת, הלכך כי אמר לא כשר ולא דכי, כוונתו שלא יהא מותר אלא אסור,

ואין להקשות שלשונות הללו אין כוונתו ללשון נדר,

אלא כוונתו שזה חפץ אסור ומתפיס בדבר האסור ולא בדבר הנדור, וממילא החפץ לא אסור כיון שמתפיס בדבר האסור,

משום דכיון דאיכא למימר הכי, ואיכא למימר הכי,

אזלינן לחומרא, והנדר חל,
'דקיי"ל סתם נדרים להחמיר

קושית הר"ן על הגירסא בנוסחאות במשנה דתני טהור, טמא, פיגול, נותר, כולן אסור,

וקשה מאי איכא בין "טהור" ל"דכי", דכיון דתנא לדכי בלמ"ד, מכלל דבלא למ"ד לא מיתסר, וכיון שכן, כי אמר טהור בלא למ"ד, למה המשנה אומרת שיאסר, והלא דכי תרגומו של טהור הוא, ואין חילוק בין דכי לטהור, ובשניהם צריכה הגירסא להיות שוה?

וכתב הר"ן בשם הרמב"ם שכתב טהור בלמ"ד,

וטמא פיגול ונותר בלא למ"ד, וכתב שנראה לו שכן עיקר הגירסא, ואז מיושב קושיתו, שטהור ודכי הם דבר אחד, ובשניהם אמר בלמ"ד, דהיינו לא דכי ולא טהור,

ואפילו אם לא גרסינן טהור בלמ"ד,

יש ליישב דהטעם דלא תני בלמ"ד, כיון דכבר תנא דכי בלמ"ד, לא חש התנא למתנייה שוב פעם בטהור, דמילתא פשיטא היא דדכי וטהור שוו להדדי, דחד ענינא הוא

ותנא במתניתין תלת דיני, הדין הראשון היא דכל היכא שהוא מזכיר בנדרו שם שמשמעותו להיות, צריך שיוזכר בתחלתו של השם

למ"ד בפתח, ומתסר החפץ, שאז אמרינן שאינו היתר אלא אסור, והיינו שיאמר לחולין, לכשר, לדכי, לטהור

הדין השני, כל היכא שמזכיר שם שהוא מורה איסור, ושייך בקדשים, כגון טמא, פיגול, נותר,

בהני לא שייכא למ"ד עם נקודת הפתח בתחלתן, דאדרבה, אי אמר להו בלמ"ד, איכא למימר דלהיתר קמכוין,

ואע"ג דלא אמר בכ"ף הדמיון ולא אמר כפגול או כנותר, מתסרי,

ואפילו לר' יהודה שסובר במשנה שהאומר ירושלים בלא כ"ף, שלא נאסר החפץ,

כאן יודה שגם בלא כ"ף נאסר, דהא בגמרא מוקמי למתניתין כרבי יהודה כולה, ואפילו הכי בהני פגול ונותר אסור בלא כ"ף,

שכיון ששמו של החפץ מורה אסור, שפגול ונותר שם הוא של איסור, בלא כ"ף נמי מתסר לכולי עלמא,

וכן בטמא הוי שם של איסור, ואסור אפילו בלא כ"ף, ואע"ג דמצין למימר דכי אמר טמא, אתרומה קמכוין,

דשייך בה נמי טומאה וטהרה, דתרומה נמי הויא לה דבר האסור, וכי מתפיס בה, לא אתסר וכ

דאמרין בגמרא,

אפ"ה כיון דאיכא למימר נמי לקדשים קמכוין, ואז כוונתו לדבר הנדור, הוה ליה כסתם נדרים להחמיר, וחל הנדר

והדין השלישי, שאם אמר כאימרא כדירים כעצים וכו', אסור, דהני כולוהו אין שמן מורה על שם איסור,

ומשום הכי אמר ר' יהודה דבעי דלימרינהו בכ"ף, דאי לא, לא משמע דאמר אסור,

משא"כ בפגול ונותר, דכיון דשמן על שם איסור, הרי הוא כאומר כפגול וכנותר

מסכת נדרים דף י:

• המשך בדברי הר"ן על המשנה...

והא דתנן דף יג. האומר קרבן עולה מנחה וכו',

ותנן בה ר' יהודה מתיר משום דלא אמרינהו בכ"ף, דלא אמר כעולה, כמנחה,

אין להקשות אמאי מותרין, הא הני שמן מורה איסור, ומאי שנא מפיגול ונותר ששמן מורה איסור, והם אסורים בלא כ"ף,

דלאו קושיא היא, משום שעולה ומנחה הם שמות שאע"פ ששמן מורה איסורן, מ"מ אין שמן על שם איסורן,

שהאומר בהמה זו עולה או חטאת, אינו מתכוון באמירת השם הזה לאיסורא,

אלא כוונתו שצריך לעשות ממנה דיני עולה או חטאת או תודה או שלמים,

משא"כ כשנודר ומתפיס בפגול ונותר, ולפיכך בכל שאמר פגול או נותר עלי ככר זה,

דבריו מוכיחין שלאסור הוא מתכוין, ושהכר יהיה עליו כפגול ונותר קאמר,

ומש"ה מתסר גם באופן שלא אמר כ"ף אפילו לר' יהודה

(יש ביאור אחר בהר"ן שמפרש אמאי מחלק ר' יהודה בין עולה ומנחה וכו' שצריך כ"ף לאסור,

לפגול ונותר שאסור אפילו בלא כ"ף, והביא ראיה לפירוש השני מלשון הגמרא דף יג.).